

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу
Терещенко Оксани Вікторівни
на тему «Соціальна міграція як предмет філософського дослідження»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 03 – Гуманітарні науки
за спеціальністю 033 – Філософія

Актуальність теми дисертації.

Дисертація Терещенко Оксани Вікторівни присвячена вивченню міграції як предмету філософського дослідження. Мета дослідження – соціально-філософська концептуалізація міграції як соціокультурного феномена в бутті людини. Тема є актуальною. Актуальність дослідження соціокультурних вимірів міграції сьогодні пов'язана з тим, що міграційні процеси в умовах глобалізації є потужним викликом розвитку окремих країн та міжнародної системи в цілому. Дані процеси мають не лише позитивні, а й негативні наслідки – тероризм, економічну, соціальну та політичну нестабільність. Фундаментальною особливістю сучасної міграції є те, що вона проявляється в якості складової глобалізаційних процесів.

Дисертантка розглядає міграцію, як феномен, що супроводжує людство протягом всієї його історії. Якщо визначити міграцію як переміщення людей задля усвідомленого задоволення своїх економічних і культурних потреб і зміни способу життя, то це не просто географічне пересування, а трансцендування в новий соціокультурний простір.

Особливо як позитивний момент необхідно відмітити високу методологічну культуру, завдяки якій забезпечується послідовність розробки теоретичних завдань та переходу від проблемних ліній. Слід відзначити, що для досягнення поставлених завдань, в роботі були вдало застосовані компаративістський метод, який дозволив здійснити аналіз різноманітних підходів до соціокультурних вимірів феномену міграції, осмисленню тенденцій його осягнення та діалектичний метод, який дав можливість дослідити суперечливість міграційних процесів у сучасному світі.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що соціокультурні аспекти міграційних процесів досліджено в контексті феноменів лімінальності буття мігранта та його подвійної ідентичності, розкрито специфіку сучасної міграції на прикладі відносин Греції та України.

Наукові дослідження були виконані здобувачем на кафедрі філософії КПІ ім. Ігоря Сікорського під керівництвом професора, доктора філософських наук, доцента Препотенської Марини Петрівни.

В дисертаційній роботі поставлені наукові завдання: проаналізувати міждисциплінарний ракурс аналізу міграційних процесів, визначити продуктивну методологію дослідження соціокультурних вимірів міграції, дослідити греко-українські зв'язки в контексті соціокультурних міграційних

процесів, виявити аспекти соціокультурної адаптації мігранта в контексті процесів інтеграції й акультурації, проаналізувати лімінальність як базовий соціокультурний феномен процесів міграції, дослідити феномен подвійної ідентичності мігранта, усвідомити особливості міграції українців у Греції на тлі викликів сьогодення, проаналізувати взаємодію державних структур і громадянського суспільства Греції та України у процесах міграції, дослідити провідні соціокультурні форми адаптації українських мігрантів у Греції. Поставлені завдання переважно було виконано, здобувач в повній мірі оволодів методологією здійснення наукових досліджень.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

За своїм змістом дисертаційна робота здобувача Терещенко Оксани Вікторівни повністю відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності 033 – Філософія та напрямкам досліджень відповідно до освітньої програми Філософія.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у науковий напрям філософії.

Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові співпадиння, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Терещенко Оксани Вікторівни є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Мова та стиль викладення результатів.

Дисертаційна робота написана українською мовою. Викладення матеріалу в роботі характеризується логічною послідовністю, об'єктивністю, аргументованістю висновків. Текст роботи написано науковим стилем мовлення з використанням загальноприйнятої термінології із області філософії.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 285 найменувань та додатків. Загальний обсяг дисертації 236 сторінок.

У першому розділі дисертаційного дослідження «Теоретико-методологічні засади дослідження» авторкою розглянуто міждисциплінарний ракурс міграційних процесів у філософській рефлексії, проаналізовано історичний розвиток міграційних процесів, починаючи з філософії Стародавнього Сходу, різні підходи до класифікації міграції, роль соціальної пам'яті у вивченні міграції, позитивні та негативні сторони міграційних процесів. Дослідження соціокультурних вимірів міграції розглянуто через призму праць М. Шелера, Ю. Хабермаса, Н. Лумана та ін. Визначено теоретичні засади греко-українських зв'язків, розкрито роль мультикультуралізму в міграційних процесах, акцентовано увагу на феномені міграційної мобільності.

У другому розділі дисертаційного дослідження «Соціокультурні виміри процесів міграції» здійснено визначення основних дефініцій дослідження, а

саме: міграція, еміграція, імміграція, реімміграція, репатріація, мігрант, емігрант, іммігрант, експат, оstarбайтер, переміщена особа, переселенець, біженець, репатріант, легальна імміграція, нелегальна імміграція, лімінальність, ідентичність. Виявлено особливості соціокультурної адаптації мігранта. Окремо розкрито поняття лімінальність як соціокультурний феномен та його використання в аналізі міграційних процесів. Показано особливості адаптації емігранта до соціокультурного середовища нової країни через використання концепту «лімінальність», що означає перехідні стани між етапами розвитку людини або спільноти.

У третьому розділі дисертаційного дослідження «Сучасний соціокультурний контекст процесів міграції у греко-українських відносинах» визначено особливості міграції українців у Греції з урахуванням сучасного стану, взаємодію державних структур і громадянського суспільства Греції та України у процесах міграції. Також розглянуто основні соціокультурні форми інтеграції, акультурації, адаптації українських мігрантів (біженців) у Греції.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи.

Наукові результати дисертації висвітлені у 24 наукових публікаціях здобувача, серед яких: 3 – наукові праці, в яких представлені основні наукові результати (зокрема 1 – категорії Scopus); 8 наукових праць, які додатково відображають результати дисертації.

Також результати дисертації були апробовані на 13 наукових фахових конференціях.

Основні теоретико-методологічні положення дисертаційного дослідження обговорювались на засіданнях кафедри філософії факультету соціології і права КПІ ім. Ігоря Сікорського, на теоретико-методологічному семінарі кафедри філософії та інших методологічних семінарах, зокрема «Філософська антропологія як метаантропологія» під керівництвом д.ф.н., члена-кореспондента НАН України, професора Н.В.Хамітова в Інституті філософії імені Г.С. Сковороди НАН України. Теоретичні положення та ідеї були представлені на щорічних звітних конференціях аспірантів кафедри філософії факультету соціології і права КПІ ім. Ігоря Сікорського, круглих столів, міжнародних та всеукраїнських науково-практичних і науково-теоретичних конференціях, зокрема: «Громадський активізм українських мігрантів Європи: згуртовані новими викликами» (24.10.2019, м. Львів), «Соціальна робота і сучасність: теорія та практика вирішення проблем учасників і постраждалих у збройних конфліктах» (28 березня 2019 року, м.Київ), «Філософські засади креатосфери у контексті творчості» (30 травня 2019 року, м.Київ), «Людина і штучний інтелект: виміри філософської антропології, психоаналізу, арттерапії та філософської публіцистики. Підхід філософської антропології як метаантропології» (2020, Київ), III Міжнародна науково-практична конференція «Філософія і науково-технічна творчість у хронотопі технічного університету» (2020, Київ), «Соціальна робота і сучасність: теорія та практика

професійного й особистісного розвитку соціального працівника» (18 грудня 2020, м. Київ), «Інноваційний розвиток науки та освіти: глобальний та національний виміри змін» (9 вересня 2021, Полтава), «Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи» (м. Полтава, 25-26 листопада 2021), «Соціальна робота: виклики сьогодення. Інноваційні соціальні проекти та волонтерські практики» (м. Київ, 25 листопада 2021), «Наука в контексті глобальної трансформації суспільства» (м. Полтава, 26-27 серпня 2022), VI Міжнародна науково-практична конференція «Modern research in world science» (46.09.2022 Львів), II Міжнародна науково-практична конференція «Innovations and prospects in modern science» (13-15.02.2023, Стокгольм, Швеція), Міжнародна науково-практична конференція «Філософія та горизонти творчості в ахронотопічності сучасної культури» (1 червня 2023 року, Київ).

Публікації здобувача оформлені на високому науковому рівні, основні положення та результати дисертаційної роботи отримані автором особисто, порушення принципів академічної доброчесності не виявлено. Особистий внесок здобувача до всіх публікацій, опублікованих у співавторстві, наведений у вступі дисертації.

Таким чином, наукові результати, описані в дисертаційній роботі, повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи.

1. У дисертації сформульовано 9 задач дослідження, що, з нашої точки зору, забагато для роботи PhD. Можна було об'єднати декілька сродних за логікою і змістом завдань, аби зменшити їхню кількість. Вочевидь можна було б об'єднати задачі щодо грецького контексту викладеної теми.

2. В назві дисертації використовується поняття «соціальна міграція», яке, на наш погляд, інтерпретовано в самій роботі недостатньо. Є посилання на праці щодо соціальної міграції В. Шелюка та грецьких авторів. Проте було б доречно зробити більш докладний опис підходів до вказаної дефініції.

3. В роботі при розгляді процесу міграції дисертантка оперує поняттям «лімінальність», що «використовується в описі якостей невизначеності, двозначності, дезорієнтації, зміни соціального статусу, цінностей, норм, ідентичностей, коли особистість «стоїть на порозі» між попереднім способом та новим способом структурування спільноти, особистості чи часу». Цілком доречно було б застосовувати щодо опису саме міграції українців до Греції в умовах сьогодення і термін «маргінальність», – «характеристика явищ, що виникають у процесі взаємодії різних культур, соціальних спільнот, у результаті чого частина соціальних суб'єктів у суспільстві потрапляє за межі усталених структур. Поняття «М.» запровадив у наук. обіг 1928 амер. соціолог Р. Парк для вивчення становища мігрантів, мулатів та ін.» (Маргінальність / Н. Б. Отрешко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-63573>).

4. У висновках дисертації хотілося б більшої впорядкованості 9 поставлених дисертанткою дослідницьких задач і прикінцевих результатів, оскільки є висновки, які перевищують сформульовані завдання чи занадто розлого їх доповнюють.

Проте висловлені зауваження не є визначальними і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів, не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Висновок про дисертаційну роботу.

Вважаю, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії Терещенко Оксани Вікторівни на тему «Соціальна міграція як предмет філософського дослідження» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для гуманітарних наук. Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п.6 – 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач Терещенко Оксана Вікторівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 – Гуманітарні науки за спеціальністю 033 – Філософія.

Рецензент:

доцент кафедри соціології
КПІ ім. Ігоря Сікорського,
кандидат філософських наук, доцент

Підпис гр. **Ігор ПІГОЛЕНКО**
ЗАСВІДЧУЮ
Відділ кадрів
« 18 » 2023 року
підпис пр-ще